

Nr 239.

Av herr **Andersson, Birger**, och herr **Ericson, Eric**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor m. m.*

Riksdagens beslut år 1950 angående enhetsskolan innebar bl. a. att allsidiga försök skulle anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformerna, såsom angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag, angående skolans inre arbete och lärjungars intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov.

I utskottsutlåtandet, som utgör beslutets motivering, understrykes att försöken bör belysa, i vad mån undervisningen genom ändamålsenlig differentiering av elevmaterialet och kurserna bättre kan anpassas efter lärjungarnas anlag och intressen. Vidare räknas i beslutet med att försöksverksamheten skall få utrustning och praktiska hjälpmedel i tillräcklig utsträckning.

Av ovanstående synes framgå, att den blivande enhetsskolans arbetssätt i. ex. eventuell differentiering m. m. kommer att påverka frågan om skolbyggnadernas utformning. Skolkommissionen har också i sitt betänkande framfört en hel del önskemål beträffande skolbyggnadernas planering och utformningen av klassrummen jämte därtill hörande biutrymmen. Skolöverstyrelsen har i avgivet yttrande framhållit, att den inte var övertygad om vissa av skolkommissionens förslag, *men fann det emellertid önskvärt, att dylika anordningar prövas*. Departementschefen betonade svårigheterna på byggnadsmarknaden samt den rådande lokalbristen och ansåg att de mål, kommissionen utpekat, under en avsevärd tid framåt inte är uppnåeliga men fortsatte: »Principiellt ger jag emellertid kommissionen rätt i att vissa utvidgningar av planen för en skolanläggning böra kunna ifrågakomma, om byggnaden därigenom bättre kan tjäna bygdens kulturella behov i stort.» Skolutskottet hade intet att erinra mot detta ståndpunkts-tagande men framhöll önskvärdheten av att en skälig likställighet mellan städerna och landsbygden eftersträvas, då det gäller skolbyggnader.

Som framgår av det anförda citatet ansåg skolöverstyrelsen önskvärt att av skolkommissionen föreslagna anordningar prövas. För närvarande synes råda en viss osäkerhet hos både lokala skolmyndigheter och arkitekter beträffande skolbyggnadernas utformning med hänsyn till den framtida enhetsskolan.

Skolöverstyrelsens arkitekt Curt Björklund framhåller sålunda i en artikel i Byggmästaren nr A 3/1952 s. 79—82 att beslutet (om enhetsskolan) »innebär ett komplex av problem vid bedömandet av en skolas lokalbehov». Han säger vidare: »Vad detta betyder vid planerandet av nya skolor synas lokala skolmyndigheter och instanser icke sällan ha rätt oklara begrepp om, vilket medfört, att arkitektävlingar samt skolprojekt utförda av enskilda arkitekter grundats på felaktiga premisser. Det torde därför vara av en viss betydelse, att de arkitekter, som syssla med skolbyggnadsfrågor, icke stå helt främmande för den nya skolorganisationens huvudprinciper samt äro informerade om de statliga myndigheternas behandling av skolbyggnadsfrågorna.»

Så långt arkitekt Björklund. Med utgångspunkt från denna sakkunniga kritik mot skolbyggnadernas planering är det således antagligt, att det för närvarande uppföres skolbyggnader, vilkas planering inte är den lämpligaste med hänsyn till den framtida skolorganisationen. Vid ärendenas granskning i skolöverstyrelsen torde rättelser i all möjlig omfattning ske, men man kan knappast tänka sig möjligheten av en fullständig omarbetning av de uppgjorda förslagen och planerna, även om en sådan omarbetning kanhända vore motiverad.

I Folkskollärarnas Tidning nr 42/1952 har professor Helge Zimdahl gjort en översikt beträffande fyrtiotalets skolbyggnader. Under perioden har uppnåtts en viss enhetlighet, som haft både för- och nackdelar, menar författaren. Efter att i detta sammanhang ha anfört en del kritiska synpunkter framhåller professor Zimdahl, att »fackuppdelningen drivits till sin yttersta konsekvens. Varje facklärare bevakar påpassligt att hans lokalbehov oberoende av andras ska tillgodoses på ett fullständigt sätt. Att söka efter gemensamma nämnare för olika ämnen och institutioner är något som så gott som enbart skymtat fram här och var i arkitekternas projekt. Därför har fyrtiotalets skolor vuxit ut till hela små samhällen. Man frågar sig då: Är denna utveckling i allo sund och riktig? Kan man inte genom intensifiering av utrustningen i vissa lokaler minska ned antalet? Denna fråga har förut varit uppe till diskussion. Även om man inte direkt kan påvisa besparingar i byggnadskostnaderna, kunde kanske skolan därigenom bli ett rörligare och bättre pedagogiskt instrument.»

Professor Zimdahl framhåller vidare såsom »anmärkningsvärt» att i anslutning till skolreformen veterligen inga experiment utförs för att från pedagogisk synpunkt studera arbetsgrupper av olika storlek och därav dra slutsatser för ett byggnadsprogram på längre sikt. »En bra skola», betonar herr Zimdahl, »spirar endast fram ur ett förtroendefullt och intensivt samarbete mellan för pedagogisk nydaning vakna lärare och arkitekter. Dessa växer inte på träd, men där de finns, bör de sammanföras och ges i uppdrag att ta upp problemen inifrån. Det skadar inte om sådana experiment göres på fler håll, mer eller mindre oberoende av varandra.»

Som synes tycks skolöverstyrelsens slutsats att vissa nya anordningar prövas och professor Zimdahls tanke om experiment för att få fram goda och ändamålsenliga skolbyggnader i stort sett sammanfalla.

På olika håll har man genom användning av skollokaler sökt bereda utrymmen för möten, sammanträden, föreläsningar och fritidssysselsättningar m. m. Skolöverstyrelsen har också anvisat denna väg för att tillgodose det i vår tid alltmer ökade lokalbehovet. Under sådana förhållanden är det av vikt, att skolbyggnaderna får sådan utformning att de effektivt kan utnyttjas för allmännyttig verksamhet av olika slag i all den utsträckning, som är möjlig åstadkomma med hänsyn till skolans egentliga verksamhet. Tydligen samma tanke varåt dåvarande departementschefen gav uttryck i det tidigare citerade yttrandet. Intressanta försök att göra t. ex. skolmåltidslokaler i största möjliga grad lämpliga för annan betydelsefull verksamhet vid sidan om den egentliga har redan åstadkommits. Men tydligen är det fortfarande många problem i detta sammanhang, bl. a. beträffande fast inredning och möblering, som ännu ej erhållit en tillfredsställande lösning.

Den stora lokalbristen och de svårigheter, som möter strävandet att uppehålla en byggnadsverksamhet av tillräcklig omfattning beträffande både skolor och andra samlingslokaler, gör det nödvändigt, att de skolbyggnader, som kommer till stånd, får en för framtidens skola och andra samhällsnyttiga uppgifter lämplig utformning.

Med hänsyn till här omnämnda förhållanden synes det vara motiverat att, samtidigt som försöksverksamheten för att förbereda skolreformens genomförande pågår, också undersökningar och prov företages beträffande skolbyggnadernas utformning med hänsyn till den väntade enhetsskolan. De här ovan återopade arkitekternas uttalade mening synes ge belägg för en sådan uppfattning. Det kan i detta sammanhang förtjäna antecknas, att skolöverstyrelsen redan nu tillåter en del lokala försök. Men metodiska experiment grundade på verkligt fackmässiga undersökningar torde fortfarande saknas.

De frågor, som främst skulle behöva genomdiskuteras och prövas, synes i huvudsak vara följande.

1. Skolbyggnadernas planläggning och utrustning med hänsyn till den väntade enhetsskolan och det reformerade arbetssätt, som i samband med genomförandet torde vara att förvänta.

2. Möjligheten att i större skolbyggnader minska antalet specialsalar.

3. Möjligheten att så planera skollokalerna, särskilt skolmåltidslokaler och samlings-salar, att de kan på bästa sätt tjäna föreningsverksamheten, annat samhällsnyttigt arbete och bygdens eller skolområdets kulturella liv i övrigt.

Med stöd av det anförda hemställas,

att riksdagen vid behandlingen av frågan om bidrag till vissa byggnadsarbeten vid folkskolor m. m. måtte göra uttalande om att de i denna motion framförda synpunkterna beaktas vid planerandet av skolbyggnader och att på lämpligt sätt under exempelvis skolöverstyrelsens ledning verkställas undersökningar och experiment beträffande skolbyggnader, vilkas resultat skall tjäna till vägledning för den framtida skolbyggnadsverksamheten.

Stockholm i januari 1953.

Birger Andersson.

Eric Ericson.